

YABANCI DİL VE İKİ DİLLİ EĞİTİM

Doç.Dr. Ashhan TOKDEMİR

Dünyada kültürel, ekonomik ve politik gelişmeler sonucu yabancı dil eğitimine duyulan gereksinim gün geçtikçe artmaktadır. Yabancı dil eğitimi her ülkede olduğu gibi Cumhuriyet Türkiye'sinde de önemle üzerinde durulan bir konudur.

Orta öğretim ve yüksek öğretim kurumlarımızda yabancı dil eğitiminin çağdaşlaşması amacına yönelik çeşitli çalışmalar eğitimciler ve bilim adamlarınca yapılmaktadır. Sanayileşmiş ülkelere işçi göçünün başlaması ve bunun sonucunda doğan dil sorunu, yabancı dil konusuna yeni bir boyut kazandırmış ve "Yabancı dil nasıl öğrenilir, öğrenmeyi etkileyen etmenler nelerdir?" gibi sorulara yanıt aranmasına neden olmuştur.

Yabancı dil derslerinde farklı şartları öngören iki temel durumla karşılaşılmaktadır:

1- Öğretilen dil ile direkt karşı karşıya kalmaksızın yabancı dil öğrenilmesi. (Yani çevrede öğretilen dili anadili olarak konuşan kimsenin bulunmaması)

2- Öğretilen dilin konuşulduğu ülkede yabancı dil dersi yoluyla öğrenme

Birinci durumda yabancı dil öğrenenler için "ideal yaş var mıdır?" sorusunu cevaplandırmak üzere 1963-73 yılları arasında "National Foundation for Educational Research in England and Wales" (NFER) adlı kuruluş tarafından bir okul deneyi yapılmıştır.

Bu deney çerçevesinde İngiltere ve Galler'de 125 ilkokulda 8 yaş üzerindeki çocuklara Fransızca dersi başlatılmıştır. Takribi 5500 öğrenciden oluşan 3 grup 5 ila 8 yıl süreyle gözlenmiş ve Fransızca dersine 11 yaşından sonra başlamış olan iki grup ile karşılaştırılmıştır.

Fransızca öğreniminde varılan noktanın ölçü olarak alındığı araştırmada, öğretmen ve öğrencilerin ilkokullarda Fransızca dil dersi hakkında düşünceleri, ders esnasındaki gözlemler ve öğretmenlerce cevaplandırılan anketler göz önüne alınmıştır.

Araştırma sonuçları şöyledir:

- a) Kız öğrenciler erkek öğrencilerden genelde daha başarılıdır.
- b) Kırsal kesimdeki çocuklar büyük şehirdekilerden daha başarılıdır.
- c) Fransızca dersinin konması diğer derslerde başarının düşmesine yol açmıştır.
- d) Öğrencilerin başarısı ile öğretmenlerin ders hakkındaki düşünceleri bağlantılıdır. NFER'in vardığı sonuca göre yabancı dil öğrenmeye erken yaşta başlamak başarıya götürmemektedir. Deneye tabi tutulan öğrenciler karşılaştırıldıkları diğer gruptan sadece duyduğunu anlama (Hörverständnis) alanında daha başarılıdır.

Bu sonuca göre yabancı dili öğrenme süresi öğrenmeye başlama yaşından daha önemlidir. Bu durumda yabancı dil öğretimine erken yaşta başlamak yerine daha ilerdeki yaşlarda öğrenilmeye başlanan dil derslerinde düzeltmeye gitmek daha yararlı olacaktır.

Konuya daha detaylı bakıldığında başarı veya başarısızlığı etkileyen çeşitli faktörler ortaya çıkmaktadır. H. H. Stern'e¹ göre kız öğrencilerin daha başarılı olmalarının nedeni kültürel motivasyonlarının yüksek olmasında yatmaktadır, aynı şekilde kırsal kesimdeki okullardaki üstünlük ise öğretim programından kaynaklanıyor olabilir.

Yani her iki alandaki başarıyı da çevre unsurunda aramak gerekir. İleri yaştaki çocukların başarısı ise gene çevre şartlarına bağlıdır. Örneğin ders kalitesi, ilk sınıflarda derslerin farklılaşmaması vs.

Stern'in sonuçta ileri sürdüğü tez ise yabancı dil öğrenmek için yaş faktörünü reddetmektir. Her yaşın avantajı ve dezavantajları mevcuttur. Dil öğrenmenin derecesini belirleyen öğrenme şartlarıdır. O halde, hangi yaşta yabancı dil öğrenmeye başlamak yerine dil öğreniminin başarılı

¹ Stern, H. H. "Optimal Age: Myyth or Reality?" **The Canadian modern Language Review**. vol. 32. No: 3 (1976) s. 283-294.

olabilmesi için hangi şartlar yerine getirilmeli, nasıl bir çevre yaratılmalı soruları ön plana çıkmaktadır.

İkinci durumda dil öğrenme hangi yolla gerçekleşmektedir?

Göçmen işçi çocuklarının dil sorunları konusunda son yıllarda araştırmalar yapılmıştır. Bunlardan bir tanesi İsveç'te Finli göçmen işçi çocukları ile ilgili olanıdır. Adı geçen araştırmada iki dillilik ve okul başarısı arasındaki bağ üzerinde durulmaktadır. Bertti Toukoma'nın "1975"² 700 Finli öğrenci üzerinde bir araştırmada bir grup öğrenci okulda ya hiç ya da haftada sadece 2 saat Fince ders görmektedirler. IQ-testlerinde ortalama zekaya sahip oldukları tespit edildiği halde bu öğrenciler gerek Fince gerek İsveç dilini öğrenmede ortalama başarımın altındadırlar. Sadece İsveç dil dersi ve diğer dersleri Fince gören diğer bir grup öğrenci ise, her iki dilde de ortalama başarıya yaklaşmışlardır.

Birinci grubun yabancı dil dersindeki başarısızlığı diğer derslerde de kötü notlarla kendini göstermektedir.

Diğer araştırmaların da (örneğin Skutnabb-Kangas 1975) gösterdiği gibi okulda başarısızlığın tek nedeni öğrencinin iki dilli olması ve sosyo-ekonomik statüsü değildir.

Esas belirleyici okulda başarısız olan öğrencilerin bütün dersleri yabancı dilde görmeleri, derslerin anadillerinde verilmemesidir. Bu durum onların anadillerini geliştirmelerini, dolayısıyla başarılarını engellemektedir.

Ayrıca anadilin tam öğrenilmemesi ikinci dilin de daha yavaş öğrenilmesine yol açmaktadır.

Çocuklar üzerinde yapılan araştırmalardan yola çıkarak yabancı dil öğrenmek için ideal yaş olmadığı, yabancı dil öğrenmeye anadilde oldukça yüksek bir düzeye gelindikten sonra başlamanın öğrenme için ideal zaman olacağı sonucuna varmak mümkündür.

Okullarda iki dilli eğitimin nasıl uygulanması gerektiği konusunu Henning Wode, 1995 yılında yayımladığı "Lernen in der Fremdsprache, Grundzüge von Immersion und bilinguaem Unterricht" başlıklı kitabında detaylı bir şekilde irdelemekte ve öneriler sunmaktadır.

² Skutnabb-Kangas, T. Bilingualism, Semilingualism and School Achievement *Linguistische Berichte*, 45 (1976), s. 55-64.

Burada, adı geçen eserde değinilen çözümleri Türk okurlara kısaca tanıtmayı amaçlamaktayım. Kitapta tanıtılan ve çözüm olarak sunulan dil öğrenme yöntemini "konuya derinlemesine inmek" anlamına gelen "Immersion" terimi ile ifade bir çeşit iki dilli eğitim metodudur. "Immersion" teriminin ifade ettiği yöntem, bir yabancı dili herhangi bir dersin (dil dersi dışında) konusunu anlatmak üzere kullanmak anlamına gelmektedir. Bu yöntemin öncelikli amacı, daha sonra değineceğimiz amaçların yanısıra, iki veya fazla sayıda dilin öğrenciye öğrenim yıllarında aktarılmasıdır.

Buna göre, bazı dersleri anadilde (L1), diğerlerini ise yabancı dilde (L2) işlemek bir çözüm olarak düşünülmektedir.

Almanya'da "Avrupa Okulları" (Europaschulen) bu düşünce doğrultusunda öğretim yapan orta öğretim düzeyinde okullara örnek teşkil etmektedir. Avrupa okullarında iki dilli eğitimin getireceği olası sorunlar da gözönüne alınarak, olumlu bir sonuca ulaşabilmek için Psiko-Linguistik, Sosyo-Linguistik, Yabancı Dil Didaktiği gibi alanlar ön plana çıkarılmaktadır. Henning Wode "Lernen in der Fremdsprache" adlı kitabını Schleswig-Holstein eyaletindeki liselerde denenen iki dilli eğitim verileri sonucu kaleme almış olup, "Immersion Metotları" (IM) kitabında tanıtmaktadır. Sözü edilen yöntem erken yaşta uygulanmaya başlandığı takdirde dil öğrenmede başarı oranı yükselmektedir. Örneğin, iki dilli eğitime kreşlerde başlanmakta ve her üst sınıfta dereceli olarak anadilde yapılan ders sayısı azaltılmaktadır. "Immersion" metodunda gözetilen diğer bir konu da öğrencinin yabancı kültüre olumlu yaklaşımını sağlamaktır. Dillerin ayırıcı olduğu kadar birleştirici olma özellikleri vardır. Bu bağlamda ikidillilik anlaşmazlıkları ortadan kaldıracı, çeşitlilik ve farklılık gösteren kültürlerle toleranslı ve uzun süreli barış garantisi olarak değerlendirilmektedir.

Avrupa'da olduğu gibi Kanada'da da uygulama alanı bulunan IM konusunda yapılan bilimsel çalışmalar Wode'ye göre henüz yeterli değildir. Yanıt bekleyen daha birçok soru vardır ki, birkaçını şöyle sıralamak doğru olacaktır.:

- a) Öğrencilerin genel zihinsel gelişmeleri iki dilli eğitimden olumsuz etkilenecek mi?
- b) Öğrenci yabancı bir dilde anlatılan dersi ne denli anlayacak?
- c) IM aracılığı ile dilde hangi düzeye ulaşmak mümkün olacak?

- d) "Immersion" metodu ile en çok kaç dil öğretilir?
- e) IM diğer dil öğretim metotları ile birleştirilebilir mi?
- f) Okuma ve yazma yabancı dille öğretilir ise, bu beceri daha sonra anadile aktarılabilir mi?
- g) IM yabancı dil ve kültüre karşı tutumu olumlu etkiler mi?

Tüm bu sorulara ve endişelere karşın, IM ile erişilen L2 düzeyinin geleneksel yabancı dil dersinde kazanılan dil düzeyinin üstünde olduğu deneyimler sonucu saptanmış bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, IM'nin uygulandığı okullardaki veriler ışığında zihinsel gelişimin daha olumlu etkilendiği ve genel becerilerde artış gözlemlenmiştir.

IM'nin uygulanabilirliği konusunda çevre koşulları ve amaçları da rol oynamaktadır. Örneğin, Almanya ve diğer Avrupa Ülkelerinde dil gereksiniminin ne ölçüde olduğu ve Yabancı dil ile ne hedeflendiği, ekonomik, politik, kültürel yapı özellikleri ve bu alanlardaki amaçlar ve çokdilliliğin her alanda barışçıl katkısı üzerinde durulan konular arasında yer almaktadır.

İkidiilli eğitimde kaygı duyulan anadilin yok olabilme olasılığı veya kültürel kimliğin yitirilmesi.

IM ile 70'li yılların başında ortaya çıkan dil edinimi araştırmaları da yeni bir boyut kazanmış olmaktadır. Dil edinimi, yani anadil öğrenme veya ikinci bir dilin anadil olarak konuşulduğu çevrede öğrenilmesi ile yabancı dil öğrenme olgusu birbirinden farklı iki olgu gibi düşünülürken 70'li yıllardan sonra yapılan araştırmalar dil edinimi ile yabancı dil öğrenmede ortak prensiplere dikkati çekti. Dil öğrenme, ister doğal yolla ister yönlendirmeli olsun, dil ve çevrenin karşılıklı etkileşimiyle ortaya çıkan, yüksek bir yaratıcılık sürecidir. Her iki öğrenme biçiminde de veriler öğrenen kişi tarafından işlenecek ve öğrenme becerisi kazanılacak ve bu beceriler zaman içinde değişime uğrayabilecektir. Ancak her iki dil öğrenme biçiminin ortak prensipler içermesi yabancı dil öğrenmede yönlendirme faktörünün göz ardı edilmesi anlamına gelmemektedir.

IM'nin uygulanması bir çok Avrupa Ülkesinde farklılık göstermektedir. Bununla birlikte genel eğilim, bu yöntemle dil öğretimine erken yaşta başlamak, ders dışı alanlarda, örneğin ders aralarında okul bahçesinde yabancı dil kullanmak ve başta da belirtildiği gibi L2'nin

yabancı dil dersi dışındaki derslerde de ders dili olarak kullanılması yönündedir.

Avrupa Okulları günümüzde Belçika, İtalya, İngiltere, Hollanda ve Almanya'nın Münih, Karlsruhe gibi şehirlerinde faaliyet göstermektedir. Wode, ayrıca, Avrupa Okullarının özellikle Almanya ve Batı Avrupa'da halen yaygın olan erken yaşta yabancı dil öğrenme ile ilgili yanlış değerlendirmeler ve ön yargıları da gidermeyi amaçladığını söylemektedir. İki dil paralel olarak doğru ve iyi öğrenilemez, iki dilin paralel olarak öğrenilmesi zihinsel gelişmeyi olumsuz etkiler, yabancı dil öğrenmek yetenek gerektirir gibi, Avrupa'da özellikle 19.y.y.da destek bulmuş olan düşünce ve yargılar Avrupa Okullarının başarıları sonucu, tamamen olmamakla birlikte, önemli ölçüde geçerliliğini yitirmiştir.

Almanya'da yaşayan Türk işçi-göçmen ailelerinin sayıca çokluğunu ve yeni nesillerin sadece endüstri işçisi olmayıp akademik eğitim görüyor olmalarını ve bu gençlerin ileride uluslararası görevler üstlenebileceklerini de düşünecek olursak ikidilli eğitim ile Türk gençlerinin sosyal, psikolojik sorunlarını daha kolay çözebileceklerini görmek sevindirici ve umut vericidir.

Yabancı Dil Öğretimi

Yabancı dil ve ikinci dil öğrenilmesi ile ilgili tüm araştırmaların ortak amacı öncelikle elde edilen sonuçların yabancı dil derslerinde uygulama alanı bulmasına yöneliktir. Bugüne kadar ki uygulama, özellikle Türkiye'de orta öğretimde henüz son metotların çeşitli nedenlerle (araç-gereç, öğretici sorunu) kullanılamaması sonucu pek de doyurucu düzeyde değildir. Beklentimiz, hemen hemen bütün ders konularında olduğu gibi dil öğretiminde de ezbere dayalı yöntemin geçerli olduğu orta öğretim ve hatta üniversitelerimizde en yakın zamanda çağdaş eğitim anlayışının yerleşmesidir.

KAYNAKÇA

Burstall, C.: Primary French in the Balance, Slough, 1974.

Burt, M./Dulay, H.: New Directions in second language learning, teaching and bilingual education. Washington DC, 1975.

Hale, T./Budar, E.: Are TESOL Classes the only Answers? **Modern Language Journal** 54. 19 Interculturell, Heft 1. Pädagogische Hochschule Freiburg, 1989.

Skutnabb-Kangas, T. "Bilingualism, Semilingualism and School Achievement" **Linguistische Berichte**, 45 (1976).

Stern, H. H. "Optimal Age: Myyth or Reality?" **The Canadian modern Language Review**. vol. 32. No: 3 (1976).

Weisgerber, B.: Theorie der Sprach didaktik Quelle-Meyer Heidelberg, 1974.

Wierlacher, A.: Perspektiven und Verfahren interkultureller Germanistik. München, 1987.

Wode, H.: Lernen in der Fremdsprache. Grundzüge von Immersion und Bilinguaem Unterricht. Max Hueber Verlag. 1995.